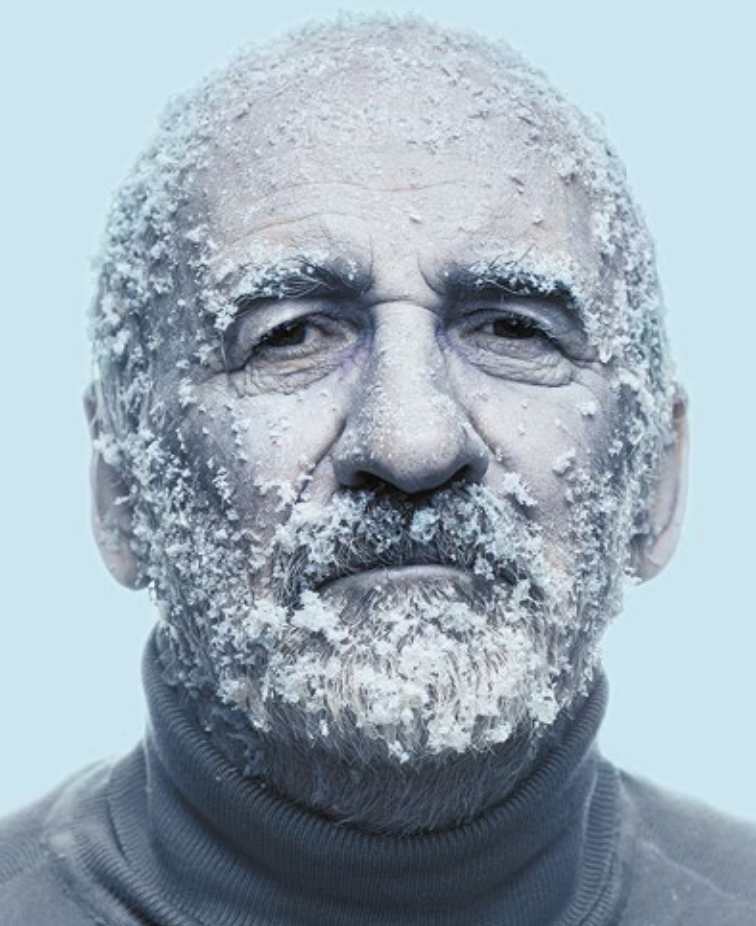

HANOCH LEVIN

UDRĘKA ŻYCIA

HANOCH LEVIN

UDRĘKA ŻYCIA

(MLECHET HA'CHAJI),

TŁUMACZENIE **AGNIESZKA OLEK**

REŻYSERIA I OPRACOWANIE MUZYCZNE:

EVA RYSOVÁ

SCENOGRAFIA:

JUSTYNA ELMINOWSKA

MUZYKA:

MARCIN OLEŚ

ŚWIATŁO:

KAROLINA GĘBSKA

ASYSTENTKA REŻYSERKI, INSPICJENTKA/SUFLERKA:

IZABELA SMUŻNY

OBSADA:

JONA POPOCH – **NIKO NIAKAS** (GOŚCINNIE)

LEWIWA, JEGO ŻONA – **KARINA KRZYWICKA**

GUNKEL, ZNAJOMY – **PAWEŁ TCHÓRZELSKI**

AKORDEON:

MARCIN OLEŚ

PREMIERA:

23 MARCA 2024

SCENA PROPOZYCJI AKTORSKICH

Zła miłość wasza ku sobie czyni wam
samotność więzieniem.

Friedrich Nietzsche

Teatr jako medium doświadczenia śmierci na przykładzie wybranych dramatów Hanocha Levina

Podobnie jak w dramaturgii Samuela Becketta, śmierć jest w twórczości Hanocha Levina tematem tematów, który właściwie przenika wszystkie pozostałe. To właśnie lęk przed śmiercią jest najważniejszym, głównym lękiem, towarzyszącym nieustannie Levinowskiemu bohaterom, obok innych, jak „strach przed kompromitacją, impotencją czy rozstaniem” oraz przed opuszczeniem i zapomnieniem. Bycie zapomnianym jest tym, co najbardziej przeraża postaci Levina. „Komedie męczarni”, jak Haim Nagid określa „komedie rodzinne” Levina, wypełniają bohaterowie zarażeni „panicznym lękiem przed zniknięciem”, którzy martwią się, jak zostaną zapomniani. Te ostatnie słowa w wypadku lęku przed śmiercią należy przeformułować na, „czy zostaną zapamiętani”, wobec zbliżającego się bowiem nieodwołalnie „dużego snu”, jak Levin nazywa śmierć w *Requiem*, pragną zostać właśnie „zapamiętani”. Jednakże w pozbawionym boskiej sankcji świecie, prezentowanym przez izraelskiego twórcę, kategoria pamięci jest zagrożona, bo pozbawiona siły wiary i rytuału.

Według Levina po nieuniknionej śmierci czeka człowieka pustka, a za życia doświadcza on męczarni, z których nie sposób się wyzwolić. Jak pisze Justyna Biernat, u Levina

umieranie to gnienie, lęk przed znikaniem oraz byciem zapomnianym, niezapisanym w świecie. Najdotkliwszymi uczuciami obok strachu pozostają tęsknota i samotność. Cierpienie przestaje pełnić funkcję paratetyczną, staje się doświadczeniem niezrozumiałym, niechcianym. *Pathos* prowadzące ku antycznej mądrości *sophrosyne* jest teraz *mlechet*, udręką oraz wysiłkiem życia w świecie bez bogów i bez niosącej konsolację wspólnoty.

Lęk przed samotnością jako choroba ducha w dramacie *Udręka życia Hanocha Levina*

Człowiek pragnąc obecności pragnie domu: „Zadomowienie jest miejscem kobiecej i męskiej wzajemności. (...) Kobieta w samotności nie posiada domu. Samotny mężczyzna również nie posiada domu. Mimo to mężczyzna ofiarowuje kobiecie dom i kobieta ofiaruje dom mężczyźnie. Na tym polega istota wzajemności, iż człowiek ofiarowuje drugiemu to, co w ogóle staje się możliwe dzięki obecności drugiego przy nim”. (J. Tischner)

Można mieć mieszkanie, ale nie mieć domu, gdyż dom nie może powstać z potrzeby wymiany osamotnienia, egoizmu, życiowej pospolitości, beznadziei, bezsensu i pustki. Dlatego bohaterowie dramatu Levina nie mają domu. Jona, mąż Lewiwy, dwukrotnie wyznaje: „Nie było w nas żaru. Wybraliśmy jedno drugiego, bo byliśmy zmuszeni. Bo deszcz pada na świecie. A noce są zimne. I ponieważ nie można przeżyć tego życia. Bez przytulenia”. Kiedy potrzeba bycia razem wypływa jedynie z braku, z wewnętrznej pustki, zagubienia i osamotnienia, do tej udręki życia, którą niesie los dodaje jeszcze drugą udrękę. [...]

Dramat Levina będąc dramatem o bezdomności i osamotnieniu jest równocześnie dramatem o niezdolności do bycia samotnym. Tylko ten, kto zdolny jest być sam, zdolny jest do dźwignia udręki losu innego. Inaczej tylko dokłada do udręki innego własną udrękę. Trzecim bohaterem dramatu jest Gunkel. Wyznaje on: „Ja tak się boję umrzeć sam. Leżałem sam w łóżku, nie mogłem zasnąć. Nagle spadł na mnie wielki strach. Całe moje życie oświetliło mi się nagle [...] od krańca do krańca, wąska i ciemna nora. W której pełzam na czworakach pięćdziesiąt pięć lat. Samotny i przerażony”. Starannie otoczony murami, które miały uchronić go przed jeszcze większą samotnością, Gunkel został zwyciężony przez ten sam strach, co w przypadku Popochów. Wszystkim trojgu życie wymknęło się

tak niepostrzeżenie, jak tylko może umknąć coś, czemu nie poświęca się dostatecznie wiele uwagi. Zagubiony człowiek Levina, analogicznie do człowieka funkcjonalnego Imre Kertésza – nie potrafi żyć we wspólnocie, gdyż nie potrafi żyć samotnie. Żyje, nie żyjąc. Tragizm ujawnia się z całą mocą, gdy człowiek widzi (co nie oznacza jeszcze, że jest świadomy), że przestał być dysponentem swojego życia, utracił, to co w nim samym najcenniejsze – samego siebie. Jona, Lewiwa i Gunkel „szukają życia jak pies kości”. (E. Jabes) Ich życie jest udręką, bo właśnie udręcznie uczynili z niego karykaturę życia.

Elżbieta Manthey

Levina choroba na życie, [w:] Hanoch Levin w teorii i praktyce teatralnej – klucze interpretacyjne

Lewiwa, po trzydziestu latach współżycia z Popochem, w środku nocy walczy o przetrwanie małżeństwa. Nie przeszkodzi jej w tym ani samotny Gimpel, który wprasza się po polopiryne widząc światło w mieszkaniu, ani nawet umierający mąż. Ten ostatni fakt zresztą Lewiwa po mistrzowsku wypiera ze świadomości, wzywając na świadków własnej udręki przodków swoich i Popocha.

Opętanie pragnieniem bliskości fizycznej za wszelką cenę często prowadzi Levinowskich utrapieńców do absurdu. Jakby to pragnienie – mimo że autor z niego drwi – było jedynym sensem ich życia. A przecież jedynym sensem życia – zdaje się mówić Levin – jest mierzenie się ze śmiercią i negocjowanie ceny, jaką się płaci za życie.

Lęk przed samotnością... zbliżony do lęku przed śmiercią. Pośrednio bowiem samotność równa się śmierci. Dlatego noc, gdy człowiek z konieczności staje się samotny, kojarzy się tak często ze śmiercią. Noc jest symbolem śmierci. Śmierć jest snem wiecznym. Prawdopodobnie lęk przed samotnością tkwi głęboko w człowieku... Noc zbliża człowieka do nieznanego, do tego, co w nim i w świecie otaczającym skryte, co ginie w świetle dnia, a odślania swą twarz dopiero w nocy. Lęk przed samotnością nocy jest lękiem przed nieznanym. Jest lękiem przed zagładą bytu.

A. Kępiński, Lęk

Samotność jest jak deszcz. Z morza w przestworze,
wznosi się ku wieczorom nad równin bezdroże,
płyynie ku niebu i o każdej porze,
niebo ją w sobie odwiecznie posiada,
dopiero później stąd na miasto spada.

Pada w godzinach dwuznacznych nad ranem,
gdy wchodzi w świt ulica za ulicą,
gdy ciała, co nic nie znalazły w sobie,
stronią odległe i rozczarowane;
i kiedy ludzie, co się nienawidzą,
muszą ze sobą spać we wspólnym łożu:

wtedy samotność płynie z rzekami ku morzu...

Reiner Maria Rilke, *Samotność*

Nie mam siły sama.
Jona, wstań! Zbliży się poranek. Brama
Starego warsztatu naszego życia otwiera
się skrzypiąc. Wstań do pracy, Jona.
Wstań dokończyc
Razem ze mną udrękę życia!

Hanoch Levin, *Udręka życia*

Eva Rysová

Rocznik 1984. Reżyserka teatralna działająca w Polsce i Czechach, absolwentka Wydziału Reżyserii Dramatu Akademii Teatralnej w Brnie, w ramach stażu zagranicznego spędziła rok akademicki 2007/2008 na Wydziale Reżyserii Dramatu PWST w Krakowie. Laureatka Grand Prix Międzynarodowego Festiwalu Szkół Teatralnych w Casablance za spektakl *Noc morderców* (2008). Współzałożycielka czeskiej grupy teatralnej D'EPOG uhonorowanej nagrodą „Nadzieja Roku 2011” na Festiwalu Teatrów Niezależnych Next Wave w Pradze. Założycielka i dyrektor Międzynarodowego Festiwalu JAKO NA SMRT! w Pradze (2015), który łączył artystów zajmujących się chorobą Alzheimera. Była asystentką m.in. Petra Zelenki, J.A. Pitínského i Krzysztofa Globisza. Zadebiutowała w 2010 roku w Starym Teatrze w Krakowie spektaklem *Dwanaście stacji* wg poematu Tomasza Różyckiego. W Polsce zrealizowała przedstawienia w Teatrach w Krakowie, Lublinie, Kielcach, Tarnowie. W Toruniu przygotowała „Ćwiczenia stylistyczne” Raymond Quenea (2022). Przetłumaczyła na język czeski sztuki Mateusza Pakuły *Biały Dmuchawiec* i *Miki mister DJ*.

Hanoch Levin (1943 – 1999)

Jeden z najbardziej interesujących współczesnych pisarzy izraelskich. Autor dramatów, programów i piosenek satyrycznych, prozy, poezji i książek dla dzieci. Spośród 56 wydanych za jego życia dramatów, ponad 20 z nich wyreżyserował w teatrach Tel-Awiwu, Hajfy i Jerozolimy. Pochodził z ortodoksyjnej żydowskiej rodziny, urodził się i mieszkał w Tel Awiwie. Na tamtejszym uniwersytecie studiował filozofię i literaturę hebrajską. Początkowo pisał zjadliwe, ironiczne skecze polityczne o izraelskiej mentalności. Debiutował jako pisarz i reżyser w 1968 r. satyrycznym programem „Ty i ja, i następna wojna”. W repertuarze Teatru Horzycy były zrealizowane trzy sztuki Levina: „Pakujemy manatki” i „Zimowe ceremonie” – obie w reżyserii Iwony Kempy oraz „Dziwka z Ohio” w reżyserii Bartosza Zaczykiewicza.

Dyrektor: Renata Derejczyk
Z-ca dyrektora ds. artystycznych: Łukasz Czuj
Kierownik literacki: Beata Banasik

Biurowisko Obsługi Widzów
czynne od poniedziałku do piątku w godzinach: 9:00 - 16:00,
w soboty 10:00 - 14:00,
telefony: 56 622 55 97, 654 90 74, 622 55 66
e-mail: bow@teatr.torun.pl

Kasa biletowa czynna od wtorku do soboty w godzinach:
10:00 - 14:00 i 15:00 - 19:00, w niedziele 15:00 - 19:00
telefon: 56 622 30 70

Zespół techniczny:

Obsługa spektaklu:
obsługa sceny – Tomasz Węgierski
światło – Jacek Banasiak
garderobiane – Anna Krajewska, Agata Zalewska
fryzjerka/charakteryzatorka – Anna Czapnik-Nogaj
rekwizytor – Jacek Olkowski

Kierownik techniczny:

Tomasz Baranowski
Mistrzowie pracowni:
krawieckiej – Wiesława Wiśniewska
oświetleniowej – Waldemar Boruń
rekwizytorskiej – Barbara Poczwardowska
akustyczno-multimedialnej – Jakub Krikel
stolarsko-ślusarskiej – Robert Kowalski

Redakcja: Beata Banasik
Opracowanie graficzne: Nika Tarnowska
Zdjęcia: Łukasz Piecyk

Licencja na wystawienie utworu została wydana przez Agencję
Teatru i Dramatu ADiT w Warszawie.

w programie wykorzystano:

Elżbieta Manthey, *Levina choroba na życie*, [w:] *Hanoch Levin w teorii i praktyce teatralnej – kluczowe interpretacyjne*, ADiT 2017.
Fryderyk Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra*, przekład W. Berent, Warszawa – Kraków 1913.
Reiner Maria Rilke, *Samotność*, [w:] R.M. Rilke, *Poezje*, przekład M. Jastrun, Kraków 1987
Antoni Kępiński, *Lęk*, Warszawa 1977.
Hanoch Levin, *Udręka życia*, [w:] H. Levin *Udręka życia i inne dramaty rodzinne*, Wydawnictwo Austeria 2015.
Tadeusz Gadacz, Kinga Elert-Gadacz, *Lęk przed samotnością jako choroba ducha w dramacie Udręka życia Hanocha Levina*, [w:] T. Gadacz, *O zmienności życia*, Wydawnictwo Iskry 2013.
Barbara Świąder-Puchowska, *Teatr jako medium doświadczania śmierci na przykładzie wybranych dramatów Hanocha Levina*, Uniwersyteckie Czasopisma Naukowe 2019 nr 2.

sponsorzy spektaklu

Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

Urząd Marszałkowski
Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
w Toruniu

Dofinansowano z budżetu
Samorządu Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

2 1 2 4
814 4111
01411014

